

Genom Home Tunnel

av Veronica Brovall

Under november och december 2003 befann jag mig den största delen av tiden i Chau Doc, en sydvietnamesiska stad på gränsen till Kambodja. Efter en timmes promenad upp på det heliga berget Sam Mountain, vid fem- sex på morgonen, ser man solen gå upp och Merkongdeltat breder ut sig likt en oändlig sjö.

Jag var i Chau Doc tillsammans med 20 vietnamesiska och 18 utländska konstnärer. Vi gjorde skulpturer till stadens nya skulpturpark. Jag fick se mycket av omgivningen och hur den partipolitiskt korrekta vietnamesiska konstvärlden fungerar, men konstnärligt blev det svårt. Jag kunde inte få ihop trådarna: att producera en skulptur som skulle accepteras, passa in i de rådande arbetsförhållandena och organisationen, och ändå ha kvar min idé och uttryck.

Efter invigningen av skulpturparken åkte jag till Saigon/Ho Chi Minh City och köpte en turistguidetur till Chu Chi tunnarna. Det gigantiska tunnelsystemet i Cu Chi där tusentals soldater hade levt under marken var fascinerande.¹ En strategi som säger att vi gör det omöjliga, vi flyr inte det vi anser vara ett problem, vi stannar där konflikten pågår.

På vägen tillbaka från tunnarna till Saigon/Ho Chi Minh City hade jag bestämt mig för att inom ett år göra en skulptur i Saigon med titeln Home Tunnel. Jag ville åka tillbaka och göra ett verk som bar med sig en känsla av personlig frihet och en vilja att lämna begränsande idéer bakom sig. En skulptur som skulle vara MIN, mitt ansvar, gjord med mina material, utifrån mina frågor. Konfrontation skulle ske genom att sätta ihop den ordning som ett hem har, ett oaktivt hem, låst och tomt på positiv styrka och energi. Jag stal sen tunnarna, affirmerade och tog dom för att jag behövde dom. Tunnarna är det som existerar där det egentligen inte går att leva. Home Tunnel skulle byggas i ett hus, ett redan existerande hem och möblerna göras om till fällor, omöjliga att använda. Ett tunnelsystem skulle gräva sig igenom möblerna, sprida sig och ta över hemmet. Home Tunnel skulle inte bli ett platsspecifikt verk, det handlade inte om Vietnam eller Vietnamkriget. För mig handlar Home Tunnel om strategin att välja att vara kvar i problemet, att resa sig över det, existera i det och på sätt göra det svagt, förgöra det, äta upp det och låta det gå igenom hela kroppen – att överskrida sig själv.

Jag skulle bo i huset under hela perioden, leva där i vardagen, i mitt omöjliga hem. Jag återvände till Vietnam 4 dec 2004 och stannade i tre månader.

Saigon är en affärsstad och har inget av den kulturella prestige som huvudstaden Hanoi besitter. Det tycks inte finnas någon nödvändighet för konst; allt är kommers, trafik, utveckling och överlevnad. Människor åker eller är på väg någonstans. Vardagen tränger bort en, allt har en funktion, alla har en uppgift. Man behöver ge sig själv plats, veta vad man vill, vara större än det som inte finns. Fler och fler vietnamesiska konstnärer söker sig till Saigon, det är mindre politiskt kontrollerat i söder. Stadens puls är bra för dom. De vill kunna jobba i fred och gömma sig i mängden.

Vietnam är inte ett "fritt" land, men rädsla och oro ("gör inte så", "akta dig") försvann för mig när jag var där. Det går inte att ha ett normalt liv i Saigon utan att lägga dessa rädslor åt sidan. I det "socialistiska" Vietnam kontrollerar politikerna fortfarande konstscenen. Även om Vietnam genomgår stora snabba förändring genom att lagar luckras upp och pressen på konstnärer har blivit mildare, behöver man som konstnär tillstånd för att genomföra offentliga utställningar. I och med detta behandlas och bedöms konstnärens arbete i flera olika politiska instanser, som med hjälp av dokumentation, rekommendationer samt beskrivning av det som ska visas, sedan fattar beslutet – ja eller nej.

Home Tunnel var helt och hållet mitt eget initiativ; jag hade varken samarbetspartners, utställningslokal eller inbjudan. Detta tillvägagångssätt förkommer inte i Vietnam och det behövdes papper, intyg och bevis för att kunna bli tagen på allvar och starta proceduren med tillstånd. Jag fick hjälp av svenska konsulatet som med erfarenhet om vad som öppnar dörrar i Vietnam, stämplade kungens ansikte samt en massa andra färgglada respektingivande symboler på ett välformulerat intyg å la "Sverige stödjer Veronica".

"Very important for Vietnam" fick jag sen höra. Intyget var en succé och jag var kungens personliga hovkonstnär.

Först intyg sen kläder. Jag sydde upp en dräkt, en sorts polyesterpyjamas, skjorta och byxor i färgglada mönster. Inte lika underbar som de vietnamesiskorna har till vardags, men ändå, en tvådelad enfärgad sak. Skor, inga flipp flopp utan finskor skulle det vara. Håret bort från ansiktet och borsta tänderna. Jag log och log.

Jag ser ett mobilnummer på en husvägg, ROOM FOR RENT, ringer upp och sitter två timmar senare i en glänsande svart bil på väg genom Saigons gator. Det är 30 grader varmt ute och på sin höjd 12 i bilen. Air condition är status och är man affärsman och kör en exklusiv bil har man det naturligtvis iskallt i den. Ägaren till bilen är högst 27 år och tillhör Saigon nya överklass som hänger på kaféer och dricker cappuccino som kostar lika mycket som en normal vietnamesisk dagslön. Hans familj äger över 100 lägenheter, de flesta ligger i Distrikt 1 i Saigons centrala delar. De är lyxtrustade och kostar därefter. En cd sätts in i bilstereon. "I like Christmas" säger han, och syftar på julmusiken i vietnamesisk version. "Yes, nice" säger jag. Vi ska till ett av hans hus som ligger utanför centrum, en tvårumslägenhet som lär vara enklare och kanske, tänker jag, skulle kunna passa mig. "Här har du ett köpcentrum som ligger nära, Channel och Gucci, you know", säger han och nickar åt ett höghus. "Sure" tänker jag och börjar mer och mer känna att jag inte är den hyresgästen han söker. "Det är viktigt med säkerhet" säger han "och att du får det tyst och lugnt. Alla vill ha det tyst. Lägenheten är ny, alla möbler bars in igår". Han visar det moderna köket, gallren på balkongen, den nya tvättmaskinen, stora sängar. Hissen är tysk- good quality. "Sen kommer du att ha Koreas ambassadör som granne!". "Nice" svarar jag. Vi lämnar huset, nickar till vakten. "Du borde köpa en motorcykel, bara 1000 dollar för en ny". "Jag ringer dig om två dagar" säger jag innan jag släpps av i backpackerkvartret där hotellrummen kostar några dollar.

Efter två veckors ihärdigt sökande i hopp och förtvivlan får jag klartecken att jag kan hyra ett typiskt 4 meter brett 15 meter långt hus av en gammal dam utanför staden. Hennes hus används just nu av militären för att lagra olika kommunistiska uppvisningskläder t ex orangea overaller som gatusoparna har, men dom kan hon ta till ett annat förråd. En halvtimme innan jag ska flytta in får jag ett sms att polisen sagt nej. De vill inte ha konstaktivitet i det området. De förstår inte varför jag vill vara så långt från centrumet och de förstår inte hur jag kan kalla det som jag tänkt göra för konst.

Jag tar på mig den enfärgade dräkten, samlar ihop papperen och mobiltelefonen. Vinkar till motorcykeltaxi killen och åker till Fine Art Association. Ordföranden sitter lyckligtvis och dricker kaffe på kontoret. Jag försöker förklara på franska vad som har hänt, telefoner ringer, "Sätt dig ner och ta det lugnt", säger han. Jag håller på att svimma av anspänningen, svettas, dricker en iskaffe jag med, undrar när någon ska börja prata med mig. Så nära och ändå inte ända fram. Mina konstnärsvänner anländer inom en timme, alla suckar, "Polisen är så här, vi är ledsna. Polisen förstår inte konst, men VI stödjer dig!".

Mrs Minh Thoi sitter bredvid oss, hon ska lämna in några uppgifter till kontoret angående hennes medlemskap i organisationen. Hon är klasskamrat till en av konstnärerna och får höra hela historien om min skulptur, att jag behöver ett hus, de gestikulerar. Hon tittar på mig och hon skrattar. En timme senare åker vi tillsammans ut till hennes hus vid Saigon floden. Fyra dagar senare har hon, gammal Vietkongsoldat som hon är, övertygat polisen att godkänna mig som hyresvärd. Jag får flytta in om tre dagar.

"Du borde sitta med benen på samma sida" säger Thang, den 22 årige klarinettstudenten. Vi står utanför hans mors hus. Saigonfloden och dess båtar rör sig sakta förbi oss. Jag har knäppt på mig min orange-svarta hjälm, satt fast munskyddets gummisnoddar runt öronen och placerat solglasögonen på näsan. "Tjejsadel, nej då dör jag", svarar jag. Dom nödvändiga färdatteraljerna skaffar man på tio minuter men känslan av att vara ett med motorcykeln kommer inte på beställning. Ser mig falla av i en krokig volt, 2 poäng. Alla fina flickor i Saigon sitter i nätta kjolar med benen dinglandes på en och samma sida och läser en bok, håller i en bebis eller fixar med naglarna. De är födda på en motorsadel. En mamma, pappa, liten bebis och en stor låda passerar oss på ett tvåhjuligt fordon och tutar innan svängen. "Jag är inte van att åka motorcykel, jag gör inte det i Sverige", lägger jag till och svingar ett ben över sadeln. Han tittar oförstående på mig, på samma sätt som då jag svarade "Ja vi har mygg i Sverige. Mygg finns även där det inte är varmt". Min kjol är elastisk

och praktisk, den tänjer sig och jag sitter bekvämt och stabilt på motorcykeln. Han har mycket att berätta för vännerna på musikuniversitetet om den västerländska tjejen som snart är trettio år men varken är gift eller har barn. Hon gestikulerar för stort och säger att maten är fantastisk för många gånger. Dessutom ska hon bygga en skulptur i hans mors hus. Och han undrar verkligen om hon vet hur man skruvar in en skruv i väggen.

Min Thoi är en ensamstående kvinna som inte vill gifta om sig för hon vill ha tid för sig själv. Hon är extremt bra på affärer och låter mig betala tre gånger för mycket. I min lycka över att ha hittat platsen för Home Tunnel känner jag bara tacksamhet.

Min Thoi undrar varför jag vill ha två kvinnor som assistenter, kvinnor är ju så svaga. Jag kommenterar att min skulptur är till största del gjord av tejp.

Kvinnorna bär Vietnam. På Saigons gator trängs kvinnorna som försörjer sig på att sälja frukt, soppa och efterrätter. Hela försäljningsverksamheten ryms i två korgar som hängs på en stadig stång. Detta balanseras sen snabbt och vant på axeln fram genom stadens gator. Jag såg en svensk ståtlig man prova att lyfta en av dessa fruktkorgar och tillslut lyckades han få upp den 20 cm från marken. Det tunga jobbet på risfälten är traditionellt kvinnornas. Där lyfter dom ton efter ton med ris.

I Vietnam är skulptur det manligaste som finns. De offentliga skulpturerna är av sten och kommunistiskt monumentala. Vi känner igen estetiken från Ryssland. Heroiska soldater. Kvinnor anses vara mer lämpade till att göra lackmålningar. Jag är inbjuden till en konsthögskola för att visa mina skulpturer som är gjorda av plast, tejp och hönsnät. Läraren, en ung man, vill att eleverna ska få se något bortom traditionen. Varför är det så få kvinnor som är skulptörer i Vietnam, frågar jag honom och får samma svar som alltid, för att kvinnor inte är starka.

Phoung är 26 år och utbildar sig till skulptör. Hon är en av fyra kvinnor på hela universitetets skulpturavdelning. Efter att vi tillsammans böjt 45 järn rör med ett provisoriskt verktyg, säger Phoung bestämt att om du inte kan något måste du tänka: "jag kan jag kan jag kan". Hennes pojkvän Tao blir också min assistent, han pratar inte engelska, det är Phoung som sköter kommunikationen. Hon vill tänka själv, hon är arg på utbildningen, trött på att behöva stå och kopiera professorernas arbeten för att sen kanske bli godkänd, eller som oftast, höra att hon är nummer två, att hon måste acceptera att hon inte kan lika bra som killarna i hennes klass.

Ok, socialrealism, symposium, monument och minnesplatser i sten, det är det officiella. För att inte glömma de tusentals lackmålningar av fiskar som görs av konstnärerna. Men Saigon har en mindre parallell konstvärld. Jag åkte runt med mina inbjudningskort på de konstgallerierna som har ambitionen att vara samtida och där träffade jag utlänningar och vietnameser som försöker ändra systemet. I konstnärerna ateljéer görs målningar som är fria, deras egna verk, de som de inte visar. De väntar. Om fem år kanske. Galleriet Quyen hjälper mig genom att skicka ut e-post inbjudningar till alla deras kontakter. På vernissagen kommer folk som jag har handlat av, motorcykelchaufförer, grannar, restaurangägarna där jag har ätit, konstnärer från Vietnam och andra länder, gallerister, kulturintresserade, vänner och turister.

Jag bor i huset under uppbyggandet av skulpturen. Jag skär mig på bambustickorna, slår i de stora spadarna som tränger sig ut ur tunnlarna. De är de som gräver, gröper ut huset för att göra en ny existens där inne. Jag har ingenstans att sitta, stolarna har antingen knivar fästa på sig eller bambu, kylskåpet är täckt med häftstift.

Skulpturen är snart klar, det är dagen innan öppningen. Mina assistenter och jag är utmattade. Min svenska blonda vän och frilansjournalisten Anna Dahlqvist, som följt med för att skriva egna reportage, sätter på sig sitt vietnamlinne och drar iväg med Mrs Minh Thoi till polisen. Vi har för några timmar sedan fått ett officiellt godkännande från den i Saigon högsta politiska instansen att jag får ha öppet för allmänheten. Fram till dess har det varit oklart. Det har varit konflikt på Fine Art Association där inte alla i styrelsen ville stödja mitt verk. Herr ordförande har kämpat för mitt projekt och de kunde till slut ansöka

om lov för mig. Beslutet har dragit ut på tiden. Jag har fått åka fram och tillbaka på motorcykeltaxi och haft förvirrande möten på franska och vietnamesiska. Nu återstår bara att den lokala kvarterspolisen ska godkänna intyget från politikerna. Det är här mutor kan förekomma. Mrs Minh Thoi har varit stressad de senaste dagarna, orolig för vad polisen ska säga och är väldigt negativ, tror inte det kommer att gå. När Anna, alla vietnamesers favorit, glider in på stationen med Mrs Minh Thoi håller de på att förbereda fest och alla är på gott humör. De uppskattar hennes gula Vietnamstjärna på det röda linnnet och tar bugande emot vernissagekortet innan de ger mig tillstånd.

Det är ett par dagar efter vernissagen. Det ska snart börja skymma, arbetspassen är klara och matställena fylls. Det tråkigaste momentet är kvar; dokumentationen. Jag svettas floder trots de surrande fläktarna och river mig på bambupinnarna.

”VÄRooONIKA, ANa!”

Det är en av byggarbetarna som ropar från trädgården, eller före detta trädgården. Ett gäng på sex personer har parallellt med mitt skulpturkonstruerande byggt ett tvåvåningshus bakom mitt hus. Det har inte varit frågan om att ta en paus ute i hängmattan under dagens varmaste timme, för min trädgård har varit en svetsindustri och all vegetation är ett minne blott. Men inget ont utan gott: de har också mer än gärna hjälpt mig att sätta ihop några av de delar som behövs för att få tunnlarna att bli hållbar.

”KOM, KOM UUUUT”, dunkningar på dörren.

Där står de, de sex arbetarna, nytvättad och med rena skjortor. Ett bord är uppdukat med tio sorters snacks, bläckfisk och chilisås. En säck med is och ett tjugotal öl. Huset är klart och nu ska det firas. Jag bidrar med en flaska gin. Ögonen lyser, de läser etiketten IMPORTERAD, tummen upp, det kan inte bli bättre.

Asfulla balanserar de runt bland knivar och bambu. En av killarna testar nätet med påtejpade tandpetare som täcker min säng. De pekar på de olika knivarna i soffan. Så här dödar man någon bakifrån, så här dödar man framifrån. Ja, man kan också döda med spik. Nam känner på den taggiga skinnpallen. Tunnlarna, ja de var så här stora. NUMBER ONE. Din skulptur är nummer ett och vi är nummer ett. Alla var dom med i Nordvietnams gerilla. Vinnarna. För dom har min skulptur realistiska vapen.

Noter:

¹ Cu Chi tunnlarna befinner sig 35 km norväst om Saigon, Ho Chi Minh City och utgör sammanlagt ett nät av 20 mil underjordiska tunnlar. De byggdes i tre olika nivåer. Tunnelsystemet påbörjades av befrielseörelsen Viet Minh under 1940-talet och användes i kampen mot fransmännen. På 60-talet reparerades gångarna av utvidgades för att tjäna som bas, fältsjukhus, vapenfabrik, klassrum, bostäder m.m. åt FNL-gerillan i kriget mot USA. Tunnlarna är handgrävna och har diametern 40-60 cm. Under Vietnamkriget levde 16000 människor i Cu Chi tunnlarna.